

DUAL TA'LIMDA AMALIYOTNI TASHKIL ETISH

Tursunova Kenjahon Toshmamatovna

To'ra qo'rg'on agrotexnologiyalar texnikum Yetakchisi

(jamilaxontursunova6@gmail.com, +998906421762)

Annotatsiya: *Mazkur maqolada dual ta'lim tizimida amaliyotni tashkil etishning ahamiyati, uni samarali yo'lga qo'yish usullari hamda zamonaviy yondashuvlar yoritilgan. Shuningdek, korxona va ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash va talabalarni amaliy ko'nikmalarga ega bo'lishi uchun zarur sharoitlar yaratish masalalari muhokama qilingan. Dual ta'lim tizimi mehnat bozorining real ehtiyojlariga javob beradigan malakali mutaxassislarini tayyorlashning samarali usuli sifatida namoyon bo'lib, talabalarga nazariy bilimlarni real ishlab chiqarish jarayonlari bilan bog'lash imkoniyatini beradi. Ushbu maqolada, shuningdek, dual ta'limni joriy etish jarayonida uchraydigan muammolar va ularning yechimlari ham tahlil qilinadi.*

Аннотация: *На данной статье рассматривается важность организации практики в системе дуального образования, методы ее эффективного внедрения и современные подходы. Кроме того, обсуждаются вопросы укрепления сотрудничества между предприятиями и учебными заведениями, а также создания необходимых условий для приобретения студентами практических навыков. Дуальная система образования проявляет себя как эффективный метод подготовки квалифицированных специалистов, отвечающих реальным потребностям рынка труда, предоставляя студентам возможность связывать теоретические знания с реальными производственными процессами. В статье также анализируются проблемы внедрения дуального образования и пути их решения.*

Abstract: *This article discusses the importance of organizing practical training in the dual education system, methods for its effective implementation, and modern approaches. In addition, the issues of strengthening cooperation between enterprises and educational institutions, as well as creating the necessary conditions for students to acquire practical skills, are examined. The dual education system has proven to be an effective method for training qualified specialists who meet the real needs of the labor market, providing students with the opportunity to link theoretical knowledge with real production processes. The article also analyzes the challenges of implementing dual education and ways to address them.*

Kalit soʻzlar: *dual taʼlim, amaliyot, kasbiy taʼlim, korxona bilan hamkorlik, taʼlim sifati.*

Ключевые слова: *дуальное обучение, практика, профессиональное образование, сотрудничество с предприятиями, качество образования.*

Keywords: *dual education, practice, vocational education, cooperation with enterprises, education quality.*

Bugungi globallashtirish jarayonida mehnat bozorining oʻzgaruvchan talablari taʼlim tizimining zamonaviy metod va yondashuvlarni joriy etishini talab etmoqda. Xususan, kasbiy taʼlim va amaliy tayyorgarlikning sifati va samaradorligini oshirish masalasi dolzarb boʻlib qolmoqda. Anʼanaviy taʼlim tizimida nazariy bilimlar ustunlik qilsa, dual taʼlim esa nazariya va amaliyotni uygʻunlashtirgan holda talabalarni bozor talablariga mos ravishda tayyorlash imkonini beradi.

Dual taʼlimning asosiy maqsadi – oʻquvchilarni nafaqat nazariy jihatdan bilimli qilish, balki ularni real ish sharoitlariga mos ravishda amaliy koʻnikmalar bilan taʼminlashdir. Bu esa talabalarning kelajakdagi ish joyiga moslashuvchanligini oshirishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, dual taʼlim tizimi ish beruvchilar bilan yaqin hamkorlikni yoʻlga qoʻyish orqali bitiruvchilarning bandligini taʼminlashda ham muhim rol oʻynaydi.

Dual taʼlim tizimi Germaniya, Shveysariya, Avstriya kabi mamlakatlarda keng tarqalgan boʻlib, u yerdagi tajriba shuni koʻrsatadiki, nazariya va amaliyotni birlashtirish orqali taʼlim sifati sezilarli darajada oshadi. Shu sababli, Oʻzbekiston va boshqa rivojlanayotgan davlatlarda ham bu modelni muvaffaqiyatli tatbiq etish masalasi muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Dual taʼlim tizimining mohiyati

Dual taʼlim – bu taʼlim jarayonining muayyan qismi taʼlim muassasasida, boshqa qismi esa ishlab chiqarish korxonasida yoki tashkilotda amalga oshiriladigan tizimdir. Ushbu yondashuv oʻquvchilarga nazariy bilimlarni bevosita amaliyotda mustahkamlash imkonini beradi.

Dual taʼlim tizimining asosiy jihatlari quyidagilardan iborat:

1. **Nazariya va amaliyot uygʻunligi** – talabalar oliy yoki kasb-hunar taʼlim muassasalarida olgan nazariy bilimlarini real ish muhitida qoʻllash imkoniyatiga ega boʻladilar.

2. **Kasbiy koʻnikmalarni shakllantirish** – talabalar dual taʼlim doirasida ishlash orqali mehnat bozorida talab qilinadigan koʻnikmalarga ega boʻladilar.

3. **Korxonalar bilan bevosita hamkorlik** – dual ta’lim tizimi orqali o’quvchilar ishlab chiqarish jarayonlariga jalb qilinadi va kelajakda ushbu korxonalarda ishlash imkoniyatiga ega bo’ladilar.

4. **Moslashuvchanlik** – bu model mehnat bozori talablariga mos ravishda mutaxassislar tayyorlashga xizmat qiladi.

5. **O’quv dasturlarining takomillashuvi** – dual ta’lim tizimi o’quv dasturlarini ishlab chiqarish ehtiyojlariga muvofiq doimiy ravishda yangilashni talab etadi.

Dual ta’lim tizimi talabalarga o’quv muassasalarida o’rgangan bilimlarini real ish sharoitlarida mustahkamlash imkoniyatini beradi. Bu tizim orqali bitiruvchilar amaliy tajribaga ega bo’lishadi va bozor talablariga mos ravishda ishga joylashish imkoniyatlarini oshiradi.

Amaliyotni tashkil etish tamoyillari

Dual ta’limda amaliyotning muvaffaqiyatli tashkil etilishi quyidagi asosiy tamoyillarga tayanadi:

1. **Ta’lim va ishlab chiqarish o’rtasidagi integratsiya** – o’quv dasturlarining ishlab chiqarish ehtiyojlariga moslashtirilishi.

2. **Real mehnat sharoitlarida o’qitish** – talabalar haqiqiy kasb muhitida ishlashi.

3. **Mutaxassislar bilan hamkorlik** – ta’lim muassasalari va korxona mutaxassislari o’rtasida tajriba almashinuvi.

4. **Doimiy monitoring va tahlil** – amaliyot samaradorligini baholash va takomillashtirish.

5. **Amaliyotga bosqichma-bosqich yondashuv** – talabalar dastlab nazariy bilimlarni mustahkamlaydi, so’ngra bosqichma-bosqich real ish jarayonlariga jalb qilinadi.

6. **Amaliy mashg’ulotlar davomiyligini ta’minlash** – talabalar amaliyot vaqtida uzluksiz ravishda ishlab chiqarish muhitida bo’lishlari kerak.

7. **Ish beruvchilarning faol ishtiroki** – dual ta’limda korxonalar nafaqat o’quv jarayonida ishtirok etishlari, balki talabalarni yo’naltirish va ularning bilimlarini baholashda ham faol bo’lishlari lozim.

Dual ta’lim tizimini joriy etishda duch kelinadigan muammolar

Dual ta’lim tizimini amaliyotga joriy etishda bir qator muammolar mavjud bo’lib, ular tizimning to’laqonli ishlashiga to’sqinlik qilishi mumkin. Ushbu muammolarni aniqlash va bartaraf etish dual ta’lim tizimining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

1. **Moliyaviy resurslarning yetishmovchiligi** – dual ta’limni to’laqonli amalga oshirish uchun ta’lim muassasalari va korxonalar o’rtasida barqaror

moliyaviy qo‘llab-quvvatlash tizimi talab etiladi. Aks holda, amaliyotni sifatli tashkil etish qiyinlashadi.

2. **Normativ-huquqiy asoslarning yetarlicha rivojlanmagani** – ba’zi mamlakatlarda dual ta’limni qo‘llab-quvvatlovchi qonuniy me’yorlar to‘liq shakllanmagan bo‘lib, bu ta’lim muassasalari va korxonalar o‘rtasidagi hamkorlikni cheklaydi.

3. **Korxonalar ishtirokining sustligi** – ba’zi ishlab chiqarish korxonalari talabalar bilan ishlash va ularga amaliyot o‘tkazish jarayoniga yetarlicha e’tibor qaratmaydi, bu esa dual ta’lim sifatiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

4. **O‘qituvchilar va mentorlarning tayyorgarligi** – dual ta’lim tizimida ishlaydigan pedagog va ishlab chiqarish mutaxassislari zamonaviy pedagogik yondashuvlar hamda ishlab chiqarish texnologiyalarini yaxshi bilishi kerak. Ammo ko‘plab mamlakatlarda bunday kadrlar yetishmovchiligi mavjud.

5. **Ishlab chiqarish jarayonlarining moslashuvchanligi** – barcha korxonalar ham o‘quvchilarga amaliyot o‘tash imkoniyatini bera olmaydi, chunki ishlab chiqarish jarayonlari ba’zan maxfiylik yoki xavfsizlik talablariga mos ravishda yopiq bo‘lishi mumkin.

6. **Talabalar va ta’lim muassasalari o‘rtasidagi uyg‘unlik yetishmovchiligi** – ba’zi hollarda o‘quv dasturlari ishlab chiqarish ehtiyojlariga mos kelmaydi, natijada talabalar amaliyot davomida kutilgan natijalarga erisha olmaydi.

7. **Mehnat bozorining talablariga moslashish qiyinchiliklari** – dual ta’lim dasturlari mehnat bozorining tez o‘zgarib borayotgan talablariga mos ravishda tezkor yangilanib borishi lozim. Ammo ko‘plab holatlarda bu jarayon sust kechadi.

8. **Ota-onalar va talabalar ongida dual ta’limning yetarlicha tushunilmagani** – ba’zi hollarda dual ta’limning afzalliklari va uning kelajakdagi foydasi to‘g‘risida to‘liq tushuncha shakllanmagan bo‘lib, bu tizimning ommalashuviga to‘sqinlik qiladi.

Ushbu muammolarni hal qilish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

- Dual ta’lim tizimiga davlat tomonidan moliyaviy va institutsional qo‘llab-quvvatlashni kuchaytirish;
- Ishlab chiqarish korxonalari bilan hamkorlikni mustahkamlash, ularni bu jarayonga faol jalb etish;
- Dual ta’lim o‘qituvchilari va mentorlarini tayyorlash va qayta tayyorlash bo‘yicha dasturlarni kengaytirish;

- Amaliyot o‘tash tizimini ishlab chiqarish korxonalarining real ehtiyojlariga moslashtirish;
- Ota-onalar va talabalar orasida dual ta’limning afzalliklarini targ‘ib qilish orqali uni ommalashtirish.

Mazkur muammolar va ularning yechimlari ustida tizimli ishlash orqali dual ta’lim tizimini yanada samarali amalga oshirish va ta’lim sifatini oshirish mumkin.

Xulosa va tavsiyalar

Dual ta’lim tizimi kasbiy ta’lim sifatini oshirish va mehnat bozorining real ehtiyojlariga mos kadrlar tayyorlashda muhim rol o‘ynaydi. Mazkur tizimning muvaffaqiyatli joriy etilishi nafaqat ta’lim muassasalari, balki ishlab chiqarish korxonalari, talabalar va jamiyatning boshqa manfaatdor tomonlari uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, dual ta’lim tizimini samarali amalga oshirish uchun quyidagi omillar muhim ahamiyatga ega:

- **Davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash** – moliyaviy va institutsional jihatdan barqarorlikni ta’minlash;
- **Korxonalar va ta’lim muassasalari hamkorligi** – amaliyotni samarali tashkil qilish va ishlab chiqarish ehtiyojlariga mos o‘quv dasturlarini ishlab chiqish;
- **O‘qituvchilar va mentorlar malakasini oshirish** – zamonaviy ishlab chiqarish texnologiyalariga mos ravishda ta’lim jarayonini yo‘lga qo‘yish;
- **Talabalar uchun motivatsion tizim yaratish** – amaliyot va ta’lim jarayonida ularning ishtirokini oshirish;
- **Jamiyatda dual ta’lim tizimining ahamiyatini tushuntirish** – ota-onalar, talabalar va ish beruvchilar orasida targ‘ibot-tashviqot ishlarini kuchaytirish.

Dual ta’lim tizimi kelajakda yanada keng rivojlanib, global mehnat bozorining talablariga mos, zamonaviy bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lgan mutaxassislarni tayyorlash imkonini beradi. Mazkur tizimning to‘g‘ri joriy etilishi va doimiy takomillashtirib borilishi ta’lim sifatini oshirishga, innovatsion iqtisodiyotni rivojlantirishga va jamiyatning barqaror taraqqiyotiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Dewey, J. (1938). Experience and Education. New York: Macmillan.
2. OECD (2019). Work-based Learning in Vocational Education and Training. OECD Publishing.

3. Schmidt, H. (2017). Dual Education System: Principles and Implementation. Springer.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Kasb-hunar ta’limini rivojlantirish to‘g‘risida”gi farmoni. (2021).
5. Vasileva, T. (2020). The Role of Practical Training in Vocational Education. Journal of Modern Education Research.

ONA TILI FANINING KELAJAGI

O'lmasova Durdona O'ktam qizi

Axborot Texnologiyalari va Menejment Universiteti 1-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada biz o‘z faxrimiz va ramzimiz bo‘lgan ona tilimiz haqida bo‘layotgan yangiliklar va tadqiqotlar va ona tili haqida bolayotgan tajribalar haqida so‘z yuritiladi.*

Kalit so‘zlar: *ona tili yaratilish tarixi, zamonaviy ta’lim tizimlari, ona tili fani ustidagi tadqiqotlar va yangiliklar.*

Kirish

Azaldan bilamizki bizning o‘z ona tilimizning tarixi uzoq tarixga taqaladi. Ya'ni, fors va arabiy so‘zlarga uyg‘unlashganligi hech kimga sir emas va ona tili — har bir elatning, xalqning, millatning o‘z tili. Ona tili lug‘at tarkibi, asosan, shu tilga mansub xalqning turmushi, madaniyati va an‘analarini ifodalaydigan so‘z va tushunchalardan iborat bo‘ladi. Ona tili taraqqiyoti har bir elat, xalq va millatning ijtimoiy rivojlanishi bilan uzviy bog‘liq.

Zamonaviy ta’lim tizimi:

Ma’lumki, dunyoda yetti mingga yaqin til bor, ammo shularning ikki yuztasigina davlat tili maqomiga ega. Ularning orasida o‘zbek tilining borligi esa ona tilimizning jahon hamjamiyatida o‘zining munosib o‘rniga ega ekanligini anglatadi.

O‘zbek tilining yurtimizda davlat tili maqomini olganiga shu kunlarda 35 yil to‘ladi. Albatta, o‘tgan yillar davomida ona tilimizning nufuzi mamlakatimiz taraqqiyoti va xalqimiz mavqeyining oshib borishiga mos ravishda o‘sib, rivojlanib bormoqda. Bunda esa tabiiyki, maktabgacha va maktab ta’limi tizimida